

Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul

Müşerref Yardım*

Öz

Göç olgusu bir realite olsa da her ülkenin ve her toplumun kendine özgü göç tecrübesi bulunmaktadır. Avrupa kıtasının göç ile tanışması yeni olmamakla birlikte Avrupa, nitelikli göç ve entegrasyon politikaları ortaya koymak ve uygulamakta başarısız kalmıştır. Bu durum mülteciler sorununu da yakından ilgilendirmektedir: Avrupa mültecileri bir "sorun" olarak görürken göçmenlere karşı sergilediği hoşgörüsüz ve dışlayıcı tutumları mültecilere karşı da takılmaktadır. Avrupa'da azınlıkta olan dini veya etnik gruplar ötekileştirilerek "yabancı" ve "göçmen" statüsünde ele alınmaktadır. Bu algının yoğun ve bariz yaşandığı ülkelerin başında Fransa gelmektedir. Fransa'nın göç tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Başta sömürge altına aldığı ülkelerden yoğun göç almıştır. Ancak ne okul kitaplarında ne de popüler literatürde göç ve göçmenler hakkında yeterli ve doyurucu bilgi bulunmaktadır. Ancak göçmenler hakkında oluşan hem toplumsal algı hem de önyargılar Fransa'da yaşayan göçmenlere karşı toplumsal kabulü gündeme getirmiştir. Fransa'nın göçmen ve azınlıklarıyla bir toplumsal barış sağladığını iddia etmek mümkün görünmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Entegrasyon, Dışlama, Toplumsal Kabul, Fransa.

* Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: myardim@konya.edu.tr

Social Acceptance in France in the Light of Immigration and Integration Policies

Müşerref Yardım*

Abstract

Although immigration is a reality, each country and every society have its own immigration experience. Immigration has not been introduced to the European continent recently, today Europa has failed to establish and implement well-qualified immigration and integration policies. This is also closely related to the problem of refugees: Europe see refugees as a “problem”. In addition, it exhibits the intolerant and discriminatory attitudes towards refugees as well as immigrants. In Europe, minority religious or ethnic groups are alienated and treated as “foreign” and “immigrant”. France can be said as the leading country where this phenomenon is intense and obvious. The history of immigration to France dates back quite far. First of all, it has received immense immigration from its colonial countries. However, neither school books nor popular literature provides sufficient and satisfactory information about immigration and immigrants. However, both social perceptions and prejudices about immigrants have brought public acceptance of immigrants living in France: it can hardly be said that France provides social peace with immigrants and minorities.

Keywords: *Migration, Integration, Exclusion, Social Acceptance, France.*

---

* Asst. Prof., Necmettin Erbakan University, Department of Sociology, e-mail: myardim@konya.edu.tr

Giriş

Göçün tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Asırlardır toplumlararası bir hareketlilik yaşanmıştır. İnsanlar daha güvenli bir hayat için, hayat şartlarının daha elverişli olması veya insanlık onurlarının korunması için yabancı topraklara gitmek zorunda kalmışlardır. Ancak bu insanlar aynı zamanda horgörölmüşler, aşağılanmışlar, dışlanmışlar veya farklı ayrımcı uygulamalara maruz kalmışlardır. Farklı olandan korkma farklı şekillerde ortaya çıksa da dün olduğu gibi bugün de devam etmektedir.

İnsanlık tarihi bir anlamda göç tarihidir. Ancak göç tarihi ilk milenyumun ikinci yarısından günümüze kadar etkileri devam eden önemli göç hareketlerine sahne olması bakımından özel önem taşımaktadır. Bu dönemde günümüz dünyasını özellikle Avrupa ve Amerika'yı şekillendiren önemli göç hareketlerinden birisi, batılı devletlerin 15. Yüzyıldan itibaren yaklaşık 300 yıl süren köle ticareti sonucunda dünyanın çeşitli bölgelerinden Avrupa ve Amerika'ya milyonlarca insanın getirilmesidir. Köle ticaretinin yasaklanmasından sonra bu sefer ücretli işgücü olarak Asya, Afrika ve Karayiplerden insanlar getirilmeye devam edilmiş ve bunların önemli bir kısmı yaşadıkları ülkelerde yerleşik duruma geçmiştir. Bu dönemde Batılı güçler tarafından bir yandan çalıştırmak için Avrupa kıtasına zorunlu veya ücretli olarak insanlar getirilirken, diğer yandan başta İngiltere, Portekiz, Hollanda, İspanya'dan olmak üzere Amerika, Afrika, Avusturalya kıtalarında bulunan kolonilerine yerleştirmek üzere milyonlarca göçmen gönderilmiştir. 19. yüzyılın başlarından itibaren milenyumun son en büyük göçü başlamış ve Ruslar, İtalyanlar, İskandinav halkları ve İrlandalılar başta olmak üzere yaklaşık 55 milyon Avrupalı yerleşmek amacıyla Kuzey Amerika'ya ve Avusturalya'ya göç etmiş, Asya'da ise milyonlarca Çinli Asya Pasifik bölgesinde yer alan ülkelere yerleşmiştir. Aynı dönemde Avrupa kıtası içinde de sanayi devrimine bağlı olarak ortaya çıkan işgücü talebiyle milyonlarca insan ülkeler arasında yer değiştirmiştir. Bu yer değiştirme sürecinde 1881 yılında Fransa- da bir milyon İtalyan varken, 50 yıl sonra bu rakam 2,7 milyona dayanmıştır (ORSAM, 2012: 8).

Günümüzde küreselleşme, sanayileşme, seyahat imkanlarının kolaylaşması, öğrenci ve eğitimci değişim programlarının artması, turizm sektöründe yaşanan gelişmeler yanında dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan ekonomik ve/veya sosyal krizler ve savaş gibi farklı nedenler göçmen, mülteci, yabancı işçi, öğrenci hareketlerinde artışa neden olmuştur (Ward & Bochner & Furnham, 2001: 8).

Son zamanlarda göçmen ve mülteci konusu özellikle Ortadoğu'da meydana gelen savaş ortamı ile tekrar alevlenmiştir. Can güvenlikleri için ülkelerini terk eden insanlar Akdeniz yolu ile Avrupa'ya ulaşmaya çalışmışlar, ancak Avrupa yolculukları ya Akdeniz'i geçerken ölümle sonuçlanmış ya da Avrupa kapılarında insanlık dışı şartlarda tutulmuşlardır. Avrupa Birliği ülkelerine ayak basabilen mülteci ve göçmenler Avrupa'nın farklı şehirlerinde "yaşam mücadelesi" vermeye de devam etmektedirler. Avrupa Birliği ülkelerinin sınır güvenliği ve göçmen kabulü politikaları temel hak ve özgürlükleri kısıtladığı tartışılmıştır. Avrupa Birliği'nin sınırlarını korumak amaçlı 2005'de hayata geçirdiği FRONTEX ve aralık 2008'de uygulamaya koyduğu Geri Dönüş Yönetmeliği (2008/115/EC) ülkesinde savaş veya çatışma ortamından kaçanların insanlık onurunu hedef aldıklarını söylenebilir. Bu iki uygulamayla birlikte göçmenlerin ve mültecilerin Avrupa topraklarına ayak basma ve Avrupada geçici olarak ikamet etme şartları daha da zorlaştırılmıştır. Ayrıca göçmenlerle ilgili Avrupa Birliği politikalarına son yıllarda farklı eleştiriler getirilmiştir. Avrupa Birliği'nin göç politikaları entegrasyon politikalarını da yakından ilgilendirmektedir. Entegrasyon politikaları toplumsal uyumu hedeflemesi gerekirken göçmen ve mültecilere yönelik eşitsizlik ve ayrımcılık kaynağı oluşturmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Fransa'nın göç tarihini kısaca ele aldıktan sonra Fransa'nın göç politikalarının tarihsel gelişimine değinilecektir. Daha sonra Fransa entegrasyon politikaları çerçevesinde hangi modeli uyguladığı; entegrasyon ve asimilasyona hangi anlamlar yüklediği detaylı bir analizle ortaya konulacaktır. Fransa'da göç olgusunun toplumsal kabul boyutu çalışmanın ikinci bölümümü oluşturacaktır. "Fransa uyguladığı göç politikasıyla toplumsal kaynaşmayı hedefle-

mekte midir ? Avrupa'da ve özellikle Fransa'da sıkça rastlanan dışlanma, ayrımcılık ve ırkçılık toplumsal kaynaşma ve toplumsal kabulü nasıl etkilemektedir ?” sorularına cevap bulunmaya çalışılacaktır.

I. Fransa'nın Göç ve Entegrasyon Politikaları

1. Fransa'nın Göç Tarihi

Roma İmparatorluğu altında yaşayanlar için dışarıdan gelen herkes “yabancı” ve “tuhaf” olarak adlandırılmaktadır. 10. yüzyıla kadar “yabancı” kelimesi fetihlerle birlikte mistik bir boyutta ele alınmıştır. 13. yüzyılda ise büyük şehirlerde iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. 16-18. yüzyılları arasında Fransız toplumunun gelişmesinde yabancılar marjinal rol oynamışlardır. Yerleşen yabancı sayısı sınırlı tutularak özellikle “kalifiye” göçmenlere öncelik verilmiştir. Fransız İhtilalinde de yabancılar yer almışlardır ve bunlara vatandaşlık verilmiştir. 19. yüzyılın başlarında ülkedeki yabancı sayısı artış göstermiştir. Özellikle siyasi iltica istediğinde bulunan Almanlar çoğunlukta olmuşlardır. Fransa 1848 krizinden sonra ilk aşamada 380 bin yabancı almıştır. 1855-1880 yılları arasında “yabancı” figürünün yerini “göçmen işçi” almıştır. İkinci Dünya Savaşına kadar Fransa hem sanayileşme hem de ülkeyi yeniden inşa etmek için birçok göçmene kucak açmıştır. Bu dönemin göçmenleri İtalyan, Portekiz, Polonyalı ve İspanyollardan oluşmaktadır (Lequin, 2006:250-260).

Fransa İkinci Dünya Savaşı'ndan olumsuz etkilenmiştir: 320 bin asker ve 270 bin sivil olmak üzere yaklaşık 600 bin Fransız hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Fransa yakılıp yıkılmıştır: 9 bin köprü, 115 istasyon, 91 bin fabrika ve 550 bin evin yeniden yapılması gerekmektedir. Bunun için de iş gücüne ihtiyaç vardır. Ancak yaşanan bir nüfus ve erkek sayısının kadın sayısına nazaran az olması Fransa'nın kapılarını göçmenlere açmasına sebep olmuştur. Bir başka ifadeyle diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Fransa'yı da yeniden inşa etmek için yabancı iş gücüne başvurulmuştur. Bunun için o dönemde istenilen göçmen sayısı 1,5 milyondur. İkinci Dünya Savaşından sonra göçün rengi de de-

ğışmektedir. Polonyalı göçmenler kabul edilmezken, İspanyol ve İtalyan göçmenler gelmeye devam etmektedir. Bunun yanında Mağripli göçmen sayısı hızlıca artmaktadır. 1955 yılında Fransa'da yeni dalga göç başlamıştır: ONİ (Ulusal Göç Ofisi) İspanya ile 1961 yılında, Fas ve diğer Afrika ülkeleriyle 1963 yılında, Yugoslavya ve Türkiye ile ise de 1965 yılında antlaşma imzalamıştır. Böylelikle 1956-1965 yılları arası Fransa'ya giren göçmen sayısı 112 bin iken 1966-1972 yılları arası 129 bin olmuştur (Collectif des Luttins, 2004: 9).

Fransa başta Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyadan her yerinden göç almaktadır. Fransa her sene Avrupa Birliği'ne göre üçüncü taraf ülkelerden çıkış yapan, dünyanın her köşesinden gelen ve niyetleri ulusal yurt topraklarında kalıcı olarak yerleşmek olan 100.000'in üzerinde yabancıyı ağırlıyor (Fransa İçişleri Bakanı Yabancılar Genel Müdürlüğü, 2016:2). 2012 yılı itibariyle Fransa'ya göçte ciddi bir artış olduğu ifade edilmiştir. Büyükelçilikler ve konsolosluklar tarafından verilen vizelerde %32 artış gözlemlenmiştir: 2011 yılında verilen vize sayısı 2.132.968 iken bu sayı 2014 yılında 2.817.670'e ulaşmıştır; Fransa'da uzun zaman ikamet sağlayan vizelerde de %6,1 artış; belediyeler tarafından verilen ikamet kartlarında %8 artış; aile birleşiminde de %13,3 artış görülmektedir (Les Républicains, 2015: 3).

2. Fransa Göç Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Fransa'nın uzun yıllar göç ve entegrasyon politikalarını İçişleri Bakanlığına bağlı 4 kuruluş şekillendirmiştir. 1945'de De Gaulle tarafından kurulan ONI (Ulusal Göç Ofisi); OMI (Uluslararası Göç Ofisi); ANAEM (Yabancıları ve Göçmenleri Ağırlama Dairesi) ve OFII (Fransa Göç ve Uyum Ofisi). 1945-1975 yılları arası 5,7 milyon yabancıların Ofise kayıtlı olduğu açıklanmıştır (Office Français de l'Immigration et de l'Integration).

Avrupa'nın "Trente Glorieuses (1945-1975)" (Muzaffer Otuzlar) yıllarında ekonomist ve demografların teklifi üzerine İçişleri ve Çalışma Bakanları bugün hala Fransa'nın göç politikalarının omurgasını oluşturan iki yönetmelik imzalamışlardır: 1. Ülkeye gelme ve yerleş-

me şartları; 2. Vatandaşlık alma şartları. Bu iki yönetmelik de Fransa'nın resmi politika haline getirdiği asimilasyonist gelenek içerisinde yer almaktadır. Göçmenlerin geçici ikamet sorunlarıyla ONI ilgilenmektedir. Ancak bu ofisin sadece Avrupa'da temsilcilikleri bulunması Avrupa dışından göç alımını zorlaştırmıştır. Fakat Kuzey Afrika'dan göç alabilmek için bu sınırlama biraz yumuşatılmıştır (Safi, 2014: 27).

70'li yılların başından itibaren göçe sınırlandırma getirilmiştir ve göçmenlerin de kendi ülkelerine dönmeleri teşvik edilmiştir. Erkek işçi göçmenler için inşa edilen "foyer (yuvalarda)" kötü şartlardan dolayı başlatılan grevlerin ardından göçmenlerin aile birleşimi 1974'de kabul edilmiştir. 1977'de göç politikası yeni bir dönemece girmiştir. İş için bulunsalar dahi göçmenlerin varlıkları tartışılmaya başlanmıştır. Devlet bakanı Lionel Stoléro geri dönüş planı üzerinde çalışmıştır: ülkelerine dönenlere 10 bin Frank vaad edilmiştir. İlk hedefte Cezayirli bulunmakta (Weil, 1993). 1981'den itibaren sosyalist dalgayla birlikte göç politikalarında yeni bir dönem başlamıştır. Göçmenlerin Fransa topraklarında geçici değil kalıcı oldukları görüşü dile getirilmektedir. 2006 yılında göç ve entegrasyon politikaları özellikle yeni göçmenleri hedef almaktadır: ülkeye gelen göçmenler devletle *Ağırlama ve Entegrasyon Kontratı* (Contrat d'Accueil et d'Intégration-CAI) imzalamak zorunda bırakılmışlardır. 2007 yılında *Göç, Entegrasyon ve Ulusal Kimlik* Bakanlığının oluşturulmasıyla birlikte göç ve entegrasyon politikaları merkezîyetçi bir boyut kazanmıştır. Bu bakanlığın her ne kadar ömrü kısa da olsa ürettiği politikalar kalıcı olmuştur. Kısa *Göç, Entegrasyon ve Ulusal Kimlik* Bakanlığı entegrasyon politikaları ile göç kontrol politikalarının birleştirilmesini benimseyen bir görüş ortaya koymuştur (Safi, 2014:3). Bu politikalar doğrultusunda ülkeye yasal veya yasadışı yollarla giriş yapan göçmenlerin sayısını azaltmak için "*Göçün Kontrolü, Uyum ve İlticaya İlişkin Yasa*" adı altında gerekli düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Fransa'ya göç genellikle aile birleşimi çerçevesinde gerçekleştiği düşünülecek olunursa bu yasanın göç ve entegrasyon politikalarını derinden etkilediği söylenebilir. Bu düzenlemeleri kısaca özetlemek gerekirse:

- 15-65 yaş arasında olup, aile birleşmesi çerçevesinde ülkeye gelmek için vize başvurusunda bulunacak göçmenlerin, yaşadıkları ülkelerdeki Fransız temsilciliklerinde Fransızca dil ve Cumhuriyetin değerlerine ilişkin bilgileri sınanacak, sonucunun yetersiz olması halinde iki ay dil ve uyum eğitiminden geçecekler, bu eğitim sonunda yeniden sınava alınacak ve başarılı olmaları halinde aile birleşimi talebine buna ilişkin başarı belgesi de eklenecektir.
- Aile birleşimi kapsamında Fransa'ya gelecek yabancılara, ırksal-etnik bilgilerinin derlenmesi ve akrabalık bağlarının teyidi amacıyla DNA testi yapılacaktır. Kamuoyunda büyük tepki çeken hüküm Anayasa Konseyince “belirli koşullar” altında Anayasaya uygun bulunmuş, bu bağlamda, anılan uygulamanın başvuranla annesi arasında yapılması; başvuranın açık onayının alınması ve tahlilin nüfus kayıtlarının tutulmadığı ya da eksik tutulduğu ülkelerden başvuranlar için uygulanması kabul edilmiştir. DNA testinin gerekli olup olmadığına mahkeme karar verecek, testin masrafları Fransız devleti tarafından karşılanacaktır. DNA testi uygulanacak ülkelerin listesinin Danıştay tarafından açıklanması ve yetkili kişilerin hangi koşullarda genetik tahlili uygulayacaklarının Danıştay kararıyla belirlenmesi gerekmektedir. Anayasa Konseyi ayrıca, DNA tahlilinin uygulanacağı ülkelerde bunun “sistematik bir uygulamaya dönüştürülmemesi” gerektiği hususunu dile getirmiştir.
- Aile birleşmesinden yararlananlar hakları ve ödevleri konusunda bir *Kabul ve Uyum Sözleşmesi* imzalayacaktır. Sözleşmeye göre, uyum sağlayamayan yabancılar için aile yardımı ödemeleri kesilecektir. Aile, Fransa'da velilerin hak ve yükümlülüklerine ilişkin bir eğitime tabi tutulacak, yükümlülüklerini yerine getirmeyen velilerin oturma izinleri yenilenmeyecektir.
- Aile birleşimini talep edenler, aile fertlerinin kalabileceği büyüklükte bir evde oturduğunu kanıtlayacaktır.

- Aile birleşimini talep edenlerin gerekli mali kaynağının (asgari ücretin üstünde) bulunup bulunmadığı kontrol edilecektir.
- Aile birleşmesi için 12 ay olan bekleme süresi 18 aya çıkartılmıştır.
- Aile birleşimi çerçevesinde Fransa'ya gitmek isteyenlere vize alabilmeleri için buldukları ülkelerde uygulanacak dil ve kültür sınavı uygulaması 1 Aralık 2008'de başlamıştır. Teste girecek olanlardan, önce 60 günlük dil ve uyum kursuna katılmaları istenmektedir. Yeni uygulamada, kursta başarılı olmayanların ikinci bir teste tabi tutulacağı, eğer onda da başarılı olunmazsa geçici vize verileceği belirtilmektedir.
- Bu yasa ile, kişilerin hangi ülke vatandaşı olduklarının ve kişisel becerilerinin dikkate alınmadığı kitlesel entegrasyon politikası bir kenara bırakılarak, Fransa'da uzun süreli ikamet edecek kişi ile devlet arasında karşılıklı hak ve yükümlülüklerin belirlendiği bir sözleşmenin imzalandığı, devletin ücretsiz Fransızca ve vatandaşlık dersleri verdiği, şahsın becerilerinin belirlenerek iş bulmasına yardımcı olunduğu bir entegrasyon programı uygulamaya konulmuştur. Yılda yaklaşık 100 bin yabancı uyruklu bu programa dâhil edilmektedir. Bu programa Türk toplumu da katılmaktadır (TBMM Fransa Raporu, 8).

Fransa'nın entegrasyon politikaları Fransa'ya yerleşmek isteyen göçmen sayısını azaltmak için sınırları kontrol ile yakından ilgilidir. 1970 yıldan bu yana Fransa'nın göç dalgasını sınırlandırmak için bir program geliştirdiği görülmektedir. Böylelikle 2000 yılların başına kadar Fransa'da yaşayan göçmen sayısında fazla oynama olmamıştır. Diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında yaşlı bir göçmen nüfusuna sahip Fransa farklı bir yerde durmaktadır (İNSEE, 2012). Göçü sınırlandırma kabul şartlarının ve ikamet şartlarının katılaşmasını, karma evliliklere şüpheyle yaklaşılmasını, vatandaşlık alma ve aile birleşiminde şartların zorlaştırılmasını öngörmektedir. Fransa'nın göç ve entegrasyon politikaları göçün sosyokültürel boyutundan ziyade güvenlik boyutunu kapsamaktadır (Burban, 2009).

2009'da kurulan *Göç, Entegrasyon, Ulusal Kimlik ve Dayanılmaya Dayalı Kalkınma Bakanlığına* bağlı olan Fransa *Göç ve Uyum Ofisi* (OFII) dört ana misyonu bulunmaktadır:

- Valilik ve büyükelçilik adına resmi sürecin yönetimi
- Fransa'da sürekli olarak oturma izni bulunanların ve bu doğrultuda devletle kontrat imzalamış kişilerin karşılanması ve uyumlarıyla ilgilenmek
- Sığınma talebinde bulunanları karşılama
- Yabancıların kendi ülkelerine dönmelerine ve yerleşmelerine yardımcı olma. 2009 yılından bu yana OFII göçten sorumlu tek ofistir ve Fas, Tunus, Türkiye, Romanya, Mali, Senegal ve Kamerun'da temsilcilikleri bulunmaktadır (Office Français de l'Immigration et de l'Intégration).

Fransa'nın göç politikalarını en iyi özetleyen Manuel Valls olmuştur. İçişleri bakanı Valls'a göre Fransa'nın her gelmek isteyenini buyur etmesi kabul edilemez. Bu doğrultuda Fransa'nın göç politikaları 3 amacı hedeflemektedir:

1. İkamet hakkını gözeterek dolandırıcılıkla, yasadışı kanallarla Fransa'ya girmeye ve yerleşmeye çalışanlarla mücadele etme ve Fransa'da ikamet iznine sahip olmayan kişileri sınır dışı etmek,
2. Fransa'yı ülkenin gelişimine katkı sağlayan kalifiye göçmenler için cazibe haline getirmek
3. Her sene ülkeye yasal yollardan gelenleri ve yerleşenleri Cumhuriyet değerlerine uyumlu haline getirmek (Valls, 2014:1). Fransa'nın entegrasyon politikaları adı altında uygulamaya koyduğu asimilasyondan başka bir şey değildir. Noiriel (1998) bu noktada Fransa'nın uzun yıllar asimilasyon modeli olarak tanıtıldığını ifade eder.

Fransızlar Fransa'nın göç politikasının ülke çıkarlarını gözetmekten uzak olduğunu düşünmektedirler. Ancak Fransa devletinin göç politikaları tartışmaya açılmamıştır. Bunun nedenleri arasında tekrarlanmış sloganlara sıkıştırılan konformizm, ideolojiden dolayı ortaya

çıkan değişime direnç gösterme, siyasi iradenin çoğulcu bakışa açık olmaması gösterilmektedir (Les Républicains, 2015: 2).

3. Entegrasyondan Asimilasyona

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan *Göç Terimleri Sözlüğü*'nde "entegrasyon" kelimesi, göçmenleri hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul eden süreç olarak ifade eder. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi, hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur denilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:17). Aynı sözlükte "asimilasyon" kelimesi bir etnik ya da sosyal grubun - genellikle azınlığın - diğer bir grupla uyumlu hale gelmesi olarak açıklanmaktadır. Tanımlamada asimilasyonun, dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarılarda ve aidiyet duygusunda değişiklik meydana getirdiği ifade edilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:3). Entegrasyon ve asimilasyon kelime anlamları çoğu zaman birbirine benzetilse de, görüldüğü gibi, farklı anlamlar taşımaktadırlar. Asimilasyon çoğunluğun kültürünün ve değerlerinin egemen olması ve azınlığın sosyal kimliğinin değişikliğe uğramasını amaçlamaktadır (Rowert, 2010:5).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'nın yeniden inşası için gerekli iş gücü 5 yıl için 1,5 milyon olarak belirlenmiştir. Ancak sayıdan çok hangi ülkeden göçmen alınacağı tartışma konusu olmuştur. Etnik kökenlerine göre göçmen seçme fikri ağırlık kazanmıştır. Bu görüşü en güzel General De Gaulle 3 Mart 1945'de yaptığı konuşmada dile getirmiştir: "Önümüzdeki yıllarda Fransa toplumuna göçün hangi fertlerini dahil etmek gerektiğini akıl süzgecinden geçirerek belirlemek gerekir". Georges Mauco gibi önden gelen demograflar da etnik kökene göre seçim yapılması gerektiğini şiddetle savunmuşlardır. Amaç sömürge altına aldıkları ülkelere gelenleri reddedip Avrupa ülkelerden gelenleri kabul etmek. Mauco bu doğrultuda kota sistemi hazırlamıştır. Buna göre Belçika, Danimarka, Anglo-Sakson ve İskandinav

ülkeleri, ve Almanyadan gelen göçmenlerin toplamı %50'yi; İspanya, İtalya, Portekiz gibi Akdeniz ülkelerinden gelenler %30'u; Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya'dan gelenler de %20'yi oluşturmaktadır. Liberal görüşü savunanlara göre verimliliği artırmak için sadece bekar erkek göçmenleri seçmek gerekmektedir. Ancak, göçmenler arasında ayırım yaparak seçim yapmaya karşı çıkan bir grup da bulunmaktadır. Onlar iltica hakkının uygulamaya konulmasından yana olduklarını ifade etmişlerdir: Kısaca özetlemek gerekirse Mauco gibiler *kültüralist* yaklaşımı savunurken göçmen sınıflandırmasına karşı çıkanlar daha çok hümanist yaklaşım sergilemektedirler (Lacroix, 2012:23).

Göçmenlerin Fransa'dan gidici değil de kalıcı olacakları düşüncesi doğrultusunda kalıcı olan göçmenlerin Fransa toplumuna entegrasyonu söz konusu olmaya başlamıştır. Mitterand hükümeti kültürel özellikleri dışlama yerine daha ılımlı bir politika izlemeyi tercih etmiştir. *Asimilasyon* yerine *insertion*'u (dahil etme) tercih edilmiştir. *Asimilasyon* ve *entegrasyon* arasında bulunan *insertion* "özelliklerini kaybetmeden bir unsuru bir bütünün için dahil etme" anlamını taşımaktadır. Fakat 1980'li yılların ortasından itibaren önce *insertion* daha sonra *entegrasyon* kavramları kullanılmıştır. Örneğin 1989 başörtüsü yasağı tartışmalarıyla birlikte *entegrasyon* kavramına sıkça vurgu yapılmaktadır. Ancak Fransa'nın *entegrasyon* anlayışının *asimilasyona* doğru kaydığını iddia edenler de bulunmaktadır. Bu tarihten itibaren göç politikaları daha güvenlikçi boyuttan ele alınırken *entegrasyon* politikaları da *asimilasyon* yolunda ilerlemektedir (Safi, 2014: 37-43).

Fransa'nın eski göç alan bir ülke olmasına rağmen entegrasyon politikalarının ortaya çıktığı ve şekillendiği tarih 1990'dır. *Göç Yüksek Konseyi* "Fransız usulü bir entegrasyon" un öncülüğünü yapmıştır. 2000'li yıllarda göçmenlerin entegrasyonu çerçevesinde *politika üretimi* (policy-making) de bir hızlanma gözlemlenmiştir: 5 kanun, onlarca genelge, sayısız meclis ve komisyon raporları... Göç ve entegrasyon politikaları için "yoğun" bir dönem olduğundan bahsedilmektedir (Winthol De Wenden, 2010).

Fransa *entegrasyonu* yeni dönemde de asimilasyonist özelliği ile dik-kat çektiği ifade edilmektedir. Fransa'nın *entegrasyon* politikaları “kültüralist” bir yaklaşımla Fransa Cumhuriyeti değerleri ve normlarına tabi olmayı açık bir şekilde zorunlu haline getirmektedir. Bir başka ifadeyle *entegrasyon* politikaları “dikte edilen değerler” etrafında şekillenmiştir. Kültürel tektipliliği ön plana çıkartan *entegrasyon* politikaları göçmenlerin kültürel özelliklerini *entegrasyon* önünde engel ve Fransa kimliği için bir tehdit yapan siyasi baskının bir unsuru haline gelmiştir (Lochak, 2006). Sunulan kültürü benimsemeleri şartına bağlanan entegrasyonun başarılı olabilmesi için siyasi irade kültürel bir referans oluşturma olarak adlandırılabilir *benchmark* çabası içine girmiştir. Bu çerçevede *Ağırlama ve Entegrasyon Kontratını* (Contrat d'Accueil et d'Intégration-CAI) zorunlu kılan 2006 yılı yasası laiklik ilkesi ve kadın-erkek eşitliğine vurgu yapmaktadır. Bu kanun siyasilere de sıkça vurgu yaptığı “Cumhuriyet usulü bir entegrasyon” şeklini ifade ettiği görülmektedir.

2006 yılı göç ve entegrasyon politikalarının mimarı Nicolas Sarkozy'dir. Sarkozy'nin 2002 yılında İçişleri Bakanı olmasıyla birlikte göç ve entegrasyon politikaları tartışmaları hız kazanmıştır. Sarkozy göç ve entegrasyon politikalarını şekillendirecek iki kanun teklifi yapmıştır. İlki 2003 yılında diğeri 2006 yılında. 24 Temmuz 2006 tarihli yasayla birlikte “katlanmak zorunda kalınan göç yerine seçici göç” dönemi başlamıştır. Sarkozy 11 Mart 2008 yılında Toulouse'da Fransız vatandaşlığına kabul seremonisinde yaptığı konuşmada “Fransız toplumunun ihtiyaç duyduğu kişileri seçerek getirtmesi anormal bir durum değil” (20Minutes, 11 Mart 2008). Aile birleşimine kota getirme ve göçmenleri coğrafi ve etnik kökenlerine göre seçmeyi hedefleyen Sarkozy'nin yönlendirdiği göç ve entegrasyon politikaları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olmasına rağmen Sarkozy tutumunda ısrar ettiği görülmektedir.

Sol partiler tarafından 1984 yılında uygulamaya konulan entegrasyonu kolaylaştırmayı amaçlayan ikamet izni sistemi Sarkozy ile birlikte tamamen değişmiştir: ikamet izni alabilmek için artık entegre olmak gerekmektedir. Sarkozy sonrası dönemde devletin entegrasyon

anlayışında büyük değişiklik olmuştur. Buna göre göçmenler geçici iş gücü olarak değil Fransız toplumunun bir bileşeni olarak görülmektedirler. Göçmenlere Fransa'da kalabilme hakkı tanınmıştır. Sarkozy'nin girişimleriyle ikamet izni alabilmek için Fransız değerlerine entegrasyon şartı getirilmiştir. Bu doğrultuda göçmenin Fransız toplumuna entegrasyonu Fransız Cumhuriyeti değerlerine saygı duyma ve yeterince Fransızca konuşabilme yönünde gelişmektedir” (Lochak, 2007).

Gerek devrim tarihi, sembolize ettiği eşitlik, özgürlük, demokrasi gibi değerler, gerekse refah ülkesi olmasıyla göçmen çekim noktası olan Fransa, Avrupa dışı topluluklara yönelik sömürge ve şiddet eylemleri tarihiyle ve ülke içinde göçmen ve göçmen kökenli vatandaşlara yönelik hakları kısıtlayıcı ayrımcı uygulamalarıyla çelişkili bir tablo ortaya sermektedir. Son dönemlerde gelişen terör vakalarında Fransız vatandaşı Müslümanların yer alması, ülke içinde Müslümanların kültürel farklılıklarından ötürü maruz kaldığı 11 Eylül akabinde artan İslamofobik yaklaşımları besler nitelikte olmuştur. Ancak Fransa, ayrımcılıklarla mücadele etme ve farklı kültürleri asimile etme politikasına sahip bir ülkedir. Fransız entegrasyon politikaları, laiklik ve eşitlik prensiplerini dayanak gösteren çeşitli yasaklamalar, özellikle 11 Eylül sonrası kamuoyunda vurgulanır hale gelmekte, tek tipleştirme ve asimilasyonun sağlanması hedefinden ötürü de hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olmaktadır (Tınaz & Çelik Dirsehan, 2016:18). Fransa'nın laiklik ve kadın-erkek eşitliği vurgusu yapan entegrasyon politikaları bir çok bilimsel çalışmanın da konusu olmuştur. Bütün çalışmalar bu iki prensibin etnik ve/ya ırksal boyutta ele alındığını göstermektedir. Roediger'e (1991) göre bugün laikliğe referansın amacı kültürel üstünlüğün altını çizmektir. Ferguson (2004) laikliğin egemen grubun normativitenin ampirik illüstrasyonu temsil etmektedir. Göç ve entegrasyon tartışmalarında siyasilerin laikliği araçsallaştırmaları ırk ve etnik sınırların sosyal inşası sürecine gönderme yapmakla birlikte egemen anlayışın yapısını da ortaya koymaktadır. Kısacası göç ve entegrasyon politikaları ırk ayırımı yaparak sınıflandırmayı güçlendirmektedir (Omi & Winant, 1986).

Ayrault hükümeti 2013 yılında entegrasyon politikalarını sil baştan yapmak için bir komisyon kurmuştur. Sosyal bilimciler, aydınlar, üst düzey yetkililer, milletvekilleri ve TSK temsilcilerinden oluşan komisyon belli aralıklarla *Entegrasyon Yüksek Konseyi*'nin (Haut Conseil a l'Integration) muhafazakar retoriğine ters düşen raporlar yayımlamıştır (Safi, 2014:1).

II. “Sorunlaştırılan” Göç ve Toplumsal Kabul

1. İstenmeyen ve Sorun Olarak Görülen Göçmenler

Avrupa ülkelerinde göç olgusu, İkinci Dünya Savaşı'nın çöküntüsünü takip eden yıllarda Avrupa ekonomisinin kalkınmasını desteklemek için çağrılan “konuk işçiler”le başlamıştır. Gerçekten de bu çalışkan, sendikalaşmamış ve ucuz işgücü, Avrupa ekonomisini ayağa kaldırmıştır (Kağıtçıbaşı, 1987). Ancak Avrupa ülkeleri bu göçmenleri sadece işgücü ve ekonomik değer olarak görürken, işçi gönderen, örneğin Türkiye de, sadece onların memlekete yollayacakları dövizle ilgilenmiş, kimse bunun büyük bir “insan olgusu” olduğunu dikkate almamıştır. Son 50 yılda birçok Avrupa ülkesine göçün önemli bir kısmını 1960'dan itibaren Türkiye'den giden göçmenler oluşturuyor. Önceleri pek de farkında olunmayan göç olgusu, giderek Avrupa'nın en önemli “sosyal problemi” haline almıştır (Kağıtçıbaşı, 2015). Bir yüzyıl içerisinde göçün bir toplumsal sorun haline dönüşmüş olduğu görülmektedir (Neveu, 1999).

Fransa'da dekolonyal dönem ve özellikle Cezayir Savaşıyla birlikte “göçmen çocuğu (issu de l'immigration)” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu tanım Fransız hayal dünyasına damgasını vuran sömürge tarihine işaret etmektedir. Göçmenlere yönelik göç ve entegrasyon politikalarının sonucu olarak ortaya çıkan tutumlar da sömürge döneminde yerlilere takınılan tutumlar arasında bir benzerlik bulunmaktadır (Dhume & Hamdani, 2013 : 11-12). 19.yüzyıldan itibaren Fransa askeri, ekonomik veya demografik sebeplerden isteyerek göç almaya başlamıştır. Ancak homojen toplum yaratma çabasında olan Fransa

entegrasyon politikası Fransa'nın kültürel normlarına uymak şartıyla Fransa'ya kabulü onaylamaktadır (Lacroix, 2012:23).

70'li yıllardan itibaren göçün siyasi statü değiştirdiği görülmektedir. “Göç/göçmen = sorun” söylemi 1960'lı yıllarda sadece aşırı sağ partilere aitken 20 yıl sonra hem siyaset hem medya bu söylemi sahiplenmiştir. Göçmenlerin sorun olarak görülmesinde en önemli etken göçmen çocukların eğitimi olmuştur. İş gücü için davet edilen göçmenlerin resmi olarak tanınması, eğitimleri, barınma yerleri gibi konular hakkında hiçbir politika geliştirilmemiştir. Daha doğrusu görmezlikten gelinmiştir. Her ne kadar göçün bir sorun olarak görülmesi o yıllarda başlamışsa da göçmenlerin sadece iş için Fransa'ya geldikleri ve dönecekleri görüşü ağır basmaktadır. 1970'li yıllar yabancı düşmanlığı (xenophobia) ve ırkçı saldırılara sahne olmuştur. Irka dayalı ayrımcılığı cezalandırmayı öngören ilk kanun, Pleven Yasası, 1 Temmuz 1972'de hayata geçirilmiştir. Ancak uygulamaya koyulması pek mümkün olmamıştır. Göçmenlere yönelik ilk ayrımcılık 1973-1988 yılları arasında sanayi ve fabrika patronları tarafından yapılmıştır: göçmen işçi sayısında %40 düşüş görülmüştür. O dönemde göçmenlerde işsizlik oranı 4'e katlanırken yerli Fransızlarda bu oran %2,75 olarak ifade edilmiştir (Dhume & Hamdani, 2013 : 13-14).

Noiriel'e göre Fransa'da göçün sorun olarak ortaya çıkışı 1880 yılında göçün Fransız literatürüne girmesiyle başlamıştır. Bu durum iki zıt olgu ile ilişkilendirilmelidir: yabancından korkma ve demografik zorunluluk. O dönemlerde hükümet bünyesinde “göç uzmanları” bulunmaktadır. Bu uzmanlar göçün hangi şekilde ve nasıl ele alınması gerektiği konusunda fikir birliğine varmışlardır: iş piyasasının dengesini bozmadan, toplumda güvenlik sorunu yaratmadan, demografik büyümeyi hedefleyerek göçün Fransız girişimcilere işçi sağlaması (Escafré-Dublet).

Göçmenlere yönelik önyargılar göçmenleri “sorun” olarak algılanmalarına sebebiyet vermektedir. Bu önyargılardan sıkça dile getirilenler arasında ülkeye giren göçmenlerin artık akın etmeleri ve doğurganlık oranı nispeten daha yüksek olan göçmenler yüzünden artan işsizlik oranı. Günümüze gelindiğinde AB ülkelerinin büyük bir kesimi

artık göç politikalarını değiştirmiş, özellikle de niteliksiz göçmenlere karşı kapılarını kapattıkları söylenebilir. Genel itibariyle Avrupalılar, siyaseten göçmenleri destekler gözükse de işin ekonomik boyutu da göz önünde bulundurulduğunda farklı bir tutum geliştirmektedirler. Vaktiyle işlevini tamamlamış olan göçmenlerin artık yenilerinin hat-ta mevcutlarının dahi istenmediği bir Avrupa Birliği söz konusudur (Yaylar, 2015:21-22).

Ana haber çerçevesinde gazeteci Jérôme Berthaut'un yaptığı saha araştırması göçmen çocuğu imajı oluşumunun hangi aşamalardan geçtiğinin en güzel örneği vermektedir. 11 Eylül İkiz Kule saldırıları, Irak Savaşı, banliyöler krizi gibi olumsuz gelişmeler gölgesinde oluşan bir göçmen imajından bahsetmektedir. Ayrıca Fransız vatandaşı olma süreci ele alınmıştır. Mükemmel Fransızca konuşma ve başörtülü olmama şartının yanında Fransız vatandaşlığı verilmez "hak edilir" prensibi savunulmaktadır. Berthaut analizinde medyanın Fransa dışında meydana gelen olaylardan yola çıkarak nasıl bir banliyö imajı yarattığını ortaya koymaya çalışmıştır (Berthaut, 2013). Göç sorun haline getirilirken göçmenler de banliyöler gibi "sorunlu bölgelerde" yaşayan "sorunlu kişiler" olarak tanımlanmaktadırlar. Göçmenler dinleri, kültürleri ve adetlerinden dolayı Fransa toplumunda sorun olarak görülmekte ve ötekileştirilmektedirler.

2. Toplumsal Kabul ve Dışlanma

a. Sosyal Kaynaşma ve Toplumsal Kabul

Toplumsal yapıda farklı kültürel özelliklere sahip gruplar bir arada yaşarlar. Grupların bir arada yaşamını açıklamada kullanılan üç farklı boyut vardır. İlki, grupların bir arada gönüllü (göçmen) veya zorunlu (mülteciler, yerli gruplar ve ulusal azınlıklar) yaşamalarıdır. İkincisi, hareketlilik boyutudur. Bazı gruplar kendi topraklarında (yerleşik) yaşarken bazıları da kendi topraklarından uzak yaşamak zorunda kalabilirler (göçmen ve etnik kültürel gruplar). Üçüncü boyut ise göç edilen yerde geçirilen süredir. Toplumdaki bazı gruplar görece kalıcı

özellik (etnik kültürel gruplar ve yerli gruplar) gösterirken bazıları ise geçici (uluslararası öğrenciler, işçiler ve sığınmacılar) olarak değerlendirilmektedir. Kültürleşmeyi değerlendirirken tutum, amaç, değer ve becerileri dikkate almak gerekir (Berry, 1997'den akt Şeker, 2015 :11).

Göç olgusuyla birlikte sosyal değişim ve toplumsal entegrasyon gündeme gelmektedir. Göç edenler kadar göç alanlar da sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Farklı yaşantılara ve farklı dini ve kültürel değerlere sahip kişilerin bir arada yaşamaya başlamaları zorlukları da beraberinde getirmektedir. Etkileşim her iki taraf için de değişimi zorunlu kılmaktadır. Tunç'un (2013) ifadeleriyle bireyin kültürel, politik, sosyal, ekonomik, eğitimsel geçmişi ve deneyimleri göç ettiği ülkelere uyum sağlamalarını güçleştirmekte ya da tam tersine kolaylaştırmaktadır. Öyle ki bir göçmenin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, kültürel geçmişi ya da göç etme nedeni ne olursa olsun göçmenlik duygusundan dolayı iç dünyasında (psikolojisinde) değişiklikler meydana gelmektedir. Göç eden kişiler, yeni çevrelerinde hem sosyo-kültürel değişimlere neden olmakta hem de kendileri sosyo-psikolojik yönden değişebilmektedir. Bir göçmenin yeni yerleşim yerinde ekonomik ve kültürel entegrasyonu ne kadar çabuk olabilirse ortaya çıkabilecek psikolojik risk faktörlerinin etkisi de o kadar az olacaktır (Tunç, 2013: 10, 36-37).

Ancak uygulanan entegrasyon politikaları göçmenlerin uyumunda sıkıntı oluşturduğu gibi toplumda da eşitsizlikler ve ayrımcılıklara sebebiyet vermektedir. Toplumun bölünmüşlüğüne sona erdirmek ancak sosyal kaynaşma ile mümkün olabilmektedir. Sosyal kaynaşma sosyal dışlanmayı reddederken toplumdaki bireylerin birbirine güçlü bağlarla bağlanarak toplumsal bütünlüğü sağlamayı hedeflemektedir. Bir başka ifadeyle sosyal kaynaşma aynı topluma mensubiyete ilişkin ortak bir duygu inşası, etnik kimliklere saygı ve vatandaşların sosyal yaşama tam katılımı olarak tanımlanmıştır. Sosyal kaynaşma tanımlamasını Durkheim "sosyal dayanışma ve ağlar" üzerinden yapmaktadır. Berger-Schmitt, Gough ve Olofsson sosyal kaynaşmayı sosyal entegrasyon, istikrar ve sosyal çözülme çerçevesinde ele almışlardır (Chan, 2006:275-277). Lockwood ise sosyal kaynaşmayı sosyal entegrasyo-

nun daha spesifik bir durum olduğu ve sistem entegrasyonunun aksine sadece bireyler ve sosyal grupları analizine dahil etmektedir (Lockwood, 1999:6). Jenson (1998), Chiesi (2004), Chan (2006), Whelan ve Maitre (2005)'a göre sosyal kaynaşma toplumsal kümeler / vatandaşlar arasındaki etkileşim durumuna göre tanımlanmalıdır. Bu doğrultuda sosyal sermaye sosyal kaynaşmanın ana unsurudur. Woolley (1998) sosyal kaynaşma üç unsura dayanmaktadır: dışlanmanın olmaması, sosyal sermaye temelli etkileşim ve temaslar ile grup kimliğine dayalı topluluk tasavvuru ve ortak değerler. Dahrendorf (1995) sosyal kaynaşmanın bir toplumunda eşitsizlikleri azalttığı ve dışlanmalara son verdiğini ifade eder. Bu kapsamda dışlanmanın önlenerek herkes için eşit fırsatların yaratılması stratejisi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca nesnel ve algılanan düzeyler arasında da ayırım yapmak gereği vardır. Bollen ve Hoyle (1990) küçük gruplar temelinde geliştirdikleri yaklaşımlarında nesnel düzeyin bireysel davranışlar alanı ile ilişkili olduğunu, algılanan düzeyinin ise farklı yaşam alanlarına dönük tutumlarla irtibatlı olduğunu ifade etmektedirler. Jenson (1998) sosyal olarak kaynaşmış bir toplumu, tüm kesimler ve bireyler için “aidiyet, içirme, katılım, tanıma ve meşruiyet” duygusu yaratan toplum olarak tanımlamaktadır. Jenson'a göre ayrıca kaynaşmanın bu türden pozitif tutumları izolasyon, dışlama, kayıtsızlık, red ve gayrimeşruluk” gibi olumsuz değerlere referansla tamamlanmaktadır (Duman & Alacahan, 2010:106-109).

Dini ve kültürel pratikleriyle, görünürlükleriyle, kısacası farklılıklarıyla Fransa toplumunda göçmenlerin yeri, dün olduğu gibi bugün de, tartışması konusu olmaya devam etmektedir. Fransız siyasetçi Jean-Pierre Chevènement 1997 yılında mecliste yaptığı konuşmada yabancı olarak tanımladığı göçmenler için “yabancılardan bahsetmek, Fransa'dan bahsetmek anlamına gelmektedir” ifadesini kullanmıştır. Fransa bağlamında göçmen tartışmalarında *nation* (ulus-millet) kavramı önemli bir yere sahiptir. Fransız İhtilalinden 1970'li yıllara kadar cumhuriyetçiler ve Katolikler iki zıt *nation* anlayışı ortaya koymuşlardır: Cumhuriyetçilerin İnsan Hakları ve Yurttaşlık üzerine kurulmuş

Jakoben anlayış ile Hristiyanların dindar cemaat anlayışı. Ancak her iki görüşün de birleştikleri ortak noktalar bulunmaktadır. Fransız toplumunda egemen olan algıda göçmen ulus topraklarında yaşayan bir yabancıdır. *Nation* kavramı ulusu oluşturan üyelerin “Öteki”ne ne anlam yükledikleri üzerine inşa edilmiştir. Bir grup tarafından belirlenmiş “Ötekini” tanımlayan fiziki ve kültürel özelliklerin tümüne “alté-rité” (öteki olma durumu-ötekilik) denilmektedir (Lacroix, 2012:23).

Göç eden ve göç kabul eden gruplar arasındaki ilişkilerin başında sosyal kimlik gelmektedir. Sosyal kimlik kuramına göre kişiler üyesi oldukları sosyal grubu dikkate alarak kendilerini tanımlar, değerlendirir ve sınıflandırır. Sosyal yaşamda göçmenler kendilerini ait oldukları gruplara göre tanımlayarak sınıflandırıp olumlu bir kimliğe ve benlik saygısına sahip olmak isterler (Şeker, 2015 :10-12). Yavuz’a (2013) göre toplumları oluşturan bireylerin kendi kimlikleriyle içinde buldukları topluma katılma sürecinde ortaya çıkan kavram bütünleşmedir. Göçmenler açısından kendi üzerlerine düşen görev, yaşadıkları topluma ve o kültüre kendi öz kültürlerinden kopmadan uyum sağlayabilmek iken, göç edilen ülkeye ve ülkede yaşayan insanlara düşen görev ise entegrasyonun sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için doğru altyapının hazırlanması gerektiğidir. Aksi halde, çok dilli ve kültürlü bir toplumda yetişen bireyler oluşacak ve içinde yaşadıkları toplumla sosyo-kültürel kopukluk yaşadıkları gözlemlenecektir. Çünkü uyum ile birlikte gerçekleşecek sosyal bütünleşme kavramı bir arada düşünülmelidir. Bütünleşme, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar bütünleşmeden sorumlu olmaktadır. Bu sayede, bireylerin kendi öz saygılarının gelişimi artacak ve sağlıklı kültürel kimlik entegrasyonu kolaylaşacak, kendine güvenen güçlü topluluklar oluşacak ve bu oluşum toplum tarafından daha çabuk kabul görecektir.

Baskın toplum ve göçmenler ilişkisi beş kültürleşme stratejisi etrafında gerçekleşmektedir. Bunlar bütünleşme, ayırma, asimilasyon, dışlama ve bireyciliktir. Bütünleşme ve bireycilik göçmenlere yönelik olumlu değerlendirmeleri kapsarken asimilasyon, ayrımcı ve dışlayıcı

cı modeller ise göçmenlerin inkarı anlamına gelmektedir (Van Oudenhoven vd., 2006). Fransa toplumu bölünmüş durumdadır. Bunu nedeni ise toplumsal eşitsizliğin her alanda kendini hissettirmesidir. PİSA'nın verilerine göre Fransa'nın eğitim sistemi eşitsizlik kaynağı olduğu ifade edilmektedir. Bu eşitsizlikler sınıf, cinsiyet, ırk ve etnisiteye dayanmaktadır. Entegrasyon kavramı hem toplumun bölünmüşlüğü ile hem de toplumsal eşitsizliklerle yakından ilgilidir (Dhume & Hamdani, 2013 : 3). Fransa'nın ötekileştiren asimilasyonist politikasından dolayı göçmenlerin Fransız toplumunda kabul düzeyinin oldukça düşük olduğunu söylemek mümkün. Fransız devletinin uyguladığı göç ve entegrasyon politikaları sonucu olarak göçmenlere yönelik hoşgörüsüz ortam, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve nefret söylemi ve suçları hızla artarken toplumsal kabulün sürdürülebilirliği de tartışma konusu olmaktadır. Ülkede yaşayan göçmenlerin kendi ülkelerine gönderilme teklifi, yeni göçmenlerin gelmesine karşı çıkılması, ülkesinde çatışma, savaş gibi ortamlardan kaçan mültecilere yönelik İnsan Hakları İhlallerinin toplumsal yansıması olumsuz olabilmektedir.

b. Irkçılık ve Toplumsal Dışlanma

Göç olgusunun en önemli unsuru ırkçılıktır. Bugün Avrupa'da yükselen aşırı sağ söylemler ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ve İslam ve Müslüman düşmanlığı üzerinden yapılmaktadır. Fransa'da Marine Le Pen'nin son seçimlerin ilk turunda bütün bölgelerde birinci parti olarak çıkması başta Fransa olmak üzere tüm Avrupa ülkelerinde endişe ile karşılanmış olsa da ülkede artan göçmenlere yönelik ırkçı saldırılar bazen cezasız kalabilmektedir. Aşırı sağ ideoloji "banliyöler" gibi göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgeleri örnek vererek nazi ve faşist ideolojilerine ilham kaynağı olan ırkların üstünlüğü teorisi ve göçmenlerin sınır dışı edilmeleri gerektiğini savunan düşünceleri benimseyerek yaygınlaştırmaktadır. Bugünün Avrupa'sında ırkçılık hem aşırı sağ partiler hem de merkez partiler tarafından alenen yapılmaktadır. Dahası kurumsallaşan bir ırkçılıktan bahsedilebilir. Bu durum ırkçılığın normalleştirilerek yaygınlaştırılmasına sebebiyet vermektedir (Laude, 2011:14-16).

İrk ve ırkçılık özellikle 19. yüzyıldan sonra siyaset biliminin ilgi alanına girmeye başlamıştır. Bu konulara olan ilginin artması, dünya tarihindeki gelişmelere paraleldir. İmparatorluktan ulus devlete giden tarihsel süreçte, sömürgecilik ve köleliğin kapitalist ilişkilerin önemli bir itici gücü olarak ortaya çıkmasıyla birlikte, “ırk” kavramı bu ilişkiler ağını meşrulaştıran bir araç olmuştur. Bu bağlamda, ırk kavramına yüklenen, insanları hiyerarşik olarak fiziksel özelliklerine göre sınıflama, bilimsel ve entelektüel çalışmalarda vücut bulmuş ve böylelikle bilimsel olarak da kanıtlanmış olan insanlar/toplumlar arasındaki hiyerarşik ilişkiler (efendi-köle, sömüren-sömürülen, gelişmiş-gelişmemiş, Batılı-barbar) olağan kabul edilmiştir. İnsanlar/toplumlar arası iktidar ilişkileri, ırk üzerine yapılan bilimsel araştırmaların sonuçlarıyla onaylanmış ve sorgulanamaz “tek gerçeklik” olarak sunulmuştur. İrk kavramının ortaya çıkmasından çok önce ve bilimsel geçerliliğini kaybetmesinden çok sonra ırkçılık olarak tanımlanabilecek pek çok durumdan da bahsedilebilmektedir. Buna bağlı olarak ırkçılık, farklı “ötekilere” yönelmekte ve farklı mekânlarda ve zamanlarda varlığını ve yıkıcılığını göstermektedir. Günümüzde Avrupa’daki yabancı düşmanlığı, bunun sonucunda ortaya çıkan şiddet olayları ve göçmen politikaları yeni bir tür ırkçılığa işaret etmektedir. Fransa’da yaşanan banliyö ayaklanmaları, 11 Eylül sonrası güvenlik gerekçesiyle alınan tedbirler, Müslüman azınlıkların maruz kaldıkları ayrımcılıklar ve göçmenleri ötekileştiren göçmen yasalarının parlamentodan geçmesi ırkçılığın bir tezahürü olarak okunabilir. Banliyö ayaklanmaları sırasında, Fransa İçişleri Bakanı Sarkozy’nin Arap ve Afrika kökenli gençlere “serseri”, “ayak takımı” diye hitap etmesi Avrupa’nın “ikincil olan bu vatandaşlarına” bakışını ortaya koymaktadır (Sumbas, 2009:261-262). Aşırı sağın ve dile getirdiği ana merkez partilerin de sıkça vurgu yaptığı “beyaz ırkın” üstünlüğü *kültüralist* yaklaşıma vurgu yaptığı söylenebilir.

İrkçilik, bir düşünce biçiminin ötesinde uygulamaya dönük yapıyla *kültüralizm*, etnisizm benzeri kavramlardan ayrılmaktadır. Özellikle “pratik” ırkçılığın önemli bir ögesidir (Fredrickson 2007: 5–6). En temel şekliyle ırkçılıkta, hareketin ifade şekli olarak dört düzeyden

bahsedilebilmektedir (Rattansi-Westwood 1997: 224- 226). Birinci düzey “alt ırkçılık”tır (infracism). Önyargı, yabancı düşmanlığı, farklılığa tahammülsüzlük benzeri düşüncelerle kendini göstermektedir. Irkçılık, henüz çok görünür şekilde ifade edilmemektedir. “...lar pistir. ... tembeldir.”, “...olmasa ekonomik sorunlarımız olmayacak” benzeri söylemler bu aşamada görülmektedir. Irkçılık, henüz merkezi bir sorun değildir. İkinci düzey “bölünmüş ırkçılık”tır (split racism). Irkçılık, hala çok önemli bir sorun değildir; çünkü siyasal bir ifadesi hala oluşmamıştır. Bu nedenle ırkçılık merkezi olmakla beraber henüz bütünleşmiş bir görünüm sergilememektedir. “Ben ırkçı değilim; ama...” şeklinde ifade edilen durum ırkçılığın tam da bu aşamasıdır. Üçüncü düzey, “siyasal ırkçılık”tır (political racism). İdeolojik biçimlenme ve uygulama biçimleri görünürlük kazanmıştır. Bu düzey, entelektüeller ve siyasilere aynı ırkçılık söyleminde birleştiği zamanda ortaya çıkmaktadır. Son düzeyse, “bütüncül ırkçılık” (total racism) veya “devlet ırkçılığı”dır. Devletin kendisi ırkçı ilkeler üzerine kurulmuştur. Hitler Almanyası’nda Yahudilerin ya da 1950 öncesi Avustralya’sında Aborjinlerin devlet tarafından maruz kaldığı politikalar bunlara örnek olabilir (Cowlshaw 2000: 3). Irklar arasında sınıflandırma yapan *kültüralist* yaklaşım İslam’ı “zihinsel bir ürün” olarak ortaya koymaktadır. Böylelikle 18. ve 19.yüzyılda bilim ve edebiyat ürünü olarak Batı tarafından ortaya çıkarılan Doğu algısı “kültürel bir anti-Batı” olarak yansıtılmaktadır (Liauzu, 1992). Cesari’ye (1998) göre bu tutum Batı düşüncesinin bir özelliğini taşımaktadır: “kendi varlığını ispatlamak için yarattığı ve şekillendirdiği öteki üzerinden kimliği oluşturmadır”.

İrkçılığın ve hoşgörüsüzlüğün tırmanışa geçmesinde uygulanan göç ve entegrasyon politikalarının yeri tartışmasız olmasına rağmen Fransa İçişleri Bakanlığı resmi sitesinde Fransanın değerlerinin hem temel hak ve özgürlükleri garantilediği hem de birlikte yaşama iradesini güçlendirdiğini ifade edilmektedir. Bakanlığın açıklamasına göre *özgürlük, eşitlik, kardeşlik* 26 Ağustos 1789 tarihli *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi* ile ortaya konmuş değerlerdir. Fransa Cumhuriyeti’nin temelini oluşturan bu belge her bir bireyin haklarını ve özgürlük-

lerini tanımlar ve 1958 Anayasasıyla da garanti altına alınan kadın-erkek eşitliği ilkesini kutsamaktadır. Bu değerler Cumhuriyetin yanı sıra Fransız hukukunun da kurucu değerleridir ve haklar, yükümlülükler ve yasaklamalar şeklinde çeşitlenen kuralların kaynağıdır:

- **Özgürlük:** Temel özgürlükler garanti altına alınmıştır: düşünce özgürlüğü, inanç özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü...1880'li yıllarda yasalar basın özgürlüğünü garanti altına almaktaydı. Genel eğitim zorunlu oldu, devlet okulları ücretsiz ve laik karakterli oldu.
- **Eşitlik:** Tüm yurttaşlar cinsiyetleri, kökenleri, dinleri, fikirleri ve cinsel tercihleri ne olursa olsun aynı haklara ve yükümlülüklere sahiptir. Kadınlar ve erkekler tüm alanlarda aynı haklara ve yükümlülüklere sahiptirler.
- **Kardeşlik:** Fransa Fransız yurttaşlarının birlikte yaşama iradesini temel alır. Fransa dayanışmayı temin eden, toplumsal kaynaşmaya katkıda bulunan ve genel çıkarları gözeten sosyal bir Cumhuriyettir.
- **Laiklik:** Fransa din özgürlüğünü garanti altına alan ve inanç özgürlüğünü koruyan laik bir Cumhuriyettir. Laiklik demek kiliselerin Devlet idaresinden ayrı tutulması demektir. Devlet dinlerden bağımsızdır ve hiçbir dine arka çıkmaz. Dolayısıyla yansızdır ve hiçbir mezhebe mali destek sunmaz. Bu ayırım inanç özgürlüğü için bir güvencedir yani dini inanışlar Devletin koruması altındadır. Bu demektir ki kamu düzeni açısından bir sorun oluşturmadıkça, Fransız Devleti herkesin, yürürlükteki yasa metinleri çerçevesinde, tercih ettiği dinin gereklerini yerine getirme, din değiştirme veya herhangi bir dine bağlı olmama serbestliğini garanti altına alır. Bir dinin kurallarının uygulanması özel hayatı ilgilendirir ve herkes inanmak veya inanmamakta ve istediği dini benimsemekte serbesttir (Fransa İçişleri Bakanı Yabancılar Genel Müdürlüğü, 2016:3-4).

Ancak pratikte Fransa'da egemen laiklik anlayışı ve uygulaması toplumun bir kesimini dışlamak için kullanılmaktadır. Farklı dini ve

kültürel aidiyeti olan grubu “ötekileştirmek” için araçsallaştırılan bir laiklikten bahsedilebilir. Baubérot (2012)’a göre “laiklik kamu politikası oluşturmak için çok değerlidir. Laiklik prensibi toplumdaki farklılıkları gözeterek sosyal dayanışmayı sağlamaktır. Laiklik araçsallaştırıldığı ve yanlış kullanılmaya başlandığında gerçek manasından uzaklaşmaktadır”. Bazı Avrupa ülkelerinde ve özellikle Fransa’da laiklik bazılarının bazılarına üstünlüğünü, farklı olanı dışlamak için kullanılmaktadır. *Eğitim Lig* (Ligue de l’Enseignement)’inin yayımladığı raporda “laiklik özgürlük aracı olması gerekirken dışlama ve toplumsal ayırışma kaynağı olmuştur. Laikliğin en büyük hedefinin İslam olduğu” açıklanmıştır (Ligue de l’Enseignement, 2012:6). Laiklik söylemi doğrudan Müslüman toplumları ilgilendirmekte olduğu söylenebilir. Devlet için din de devlet ayırımından ziyade milliyetçiliğin ideolojisi haline dönüşmüş olduğu görülmektedir (Lorcerie, 2005).

Laiklik ilkesi göç ve entegrasyon politikalarını da etkilemektedir. Toplumsal dayanışmayı sağlaması gerekirken mesafe koyma ve uzaklaştırma aracı haline getirilmiştir. Bu ilke doğru anlaşılıp doğru uygulandığında ortak aidiyet imkanı yaratmada ana unsur olduğu üzerinde özellikle durulmaktadır. Özellikle İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda laiklik tartışmaları Müslümanların görünürlüğü, başörtüsü, kamusal alan-özel alan ayrımı, camiler ve dini ritüeller üzerinden yapılmaktadır. Oysa ki laiklik ilkesinin, Danıştay’ın da vurgu yaptığı gibi, her şeyden önce din ve vicdan özgürlüğü garantörü olduğunun altı çizilmektedir. Danıştay’ın 2004 yılında laiklik hakkında kararı oldukça açıktır: “bu ilkenin farklı tanımları olabilir. Ancak herhangi bir şekilde yorum yapılamaz. Laiklik din ve devlet işlerinin tamamen ayrılması, devletin tarafsızlığı ve dini çoğulculuktur” (Conseil d’Etat, 2004).

c. Ayrımcılık (Discrimination)

Entegrasyon politikalarının olumsuz sonucu olarak toplumda keskin ve gayri meşru bölünmeler meydana gelmektedir. Bu bölünmeler farklı yollarla ortaya çıkmaktadır:

- Ötekileştirme (Altérisation): farklılıkları öne sürerek bir grubu “Öteki” yapan sosyopolitik bir süreçtir.

- Etnikleştirme (Ethnicisation): eşitsizlik ve asimetrik sosyal ilişkilerin sonucu olarak bir grubu etnik kökenlerine dayanarak tanımlayan sosyopolitik bir süreçtir. Etnikleştirme bir grubun kökeninden dolayı “Öteki” olarak tanımladığı grubun üzerine hegemonya kurmasıdır.
- Irksallaştırma (Racialisation): Egemen bir grubun kendi egemenliğini savunmak için diğerlerinin farklı ve hükmedilmeye mahkum olduklarını ispat etmeye çalışmaktadır.
- Ayrımcılık (Discrimination): Sosyopolitik değeri olmadığı düşünülen bir gruba ait kişilere yönelik farklı ve eşitsiz uygulamalar.
- Ayrım (Ségrégation): Sosyopolitik değeri olmadığı düşünülen bir grubu belli bir coğrafi bölgeye sıkıştırarak sosyal dışlanmanın unsuru haline getirmek.
- Azınlıklaşma (Minorisation): Hukuki, sosyal ve siyasi statüye asimile olmuş hiyerarşik alt gruplar yaratarak o gruplara ait insanları siyasi eşitsizliğe mahkum etmek (Dhume & Hamdani, 2013 : 8-9).

Toplumda karşılanan eşitsizlikler ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir. Göçmenlere yönelik toplumda karşılanan eşitsizlik entegrasyonu zora sokarken göçmenlerin Temel Hak ve Özgürlüklerini de kısıtlamaktadır. Göçmenlerin karşılaştıkları ayrımcılık, eğitimden barınmaya, istihdamdan sağlığa, beslenmeden sosyal hizmete kadar her alanı kapsamaktadır. Ancak kilit alanlar eğitim, istihdam ve barınmadır:

- **Barınma:** İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Trente Glorieuses” (Muzaffer Otuzlar)” dönemi ile birlikte kabul edilen özellikle sömürge ülkelerinden gelen göçmenlerin barınma yerleri sorunu ortaya çıkmıştır. Bu soruna çözüm olarak Paris, Bordo, Marsilya ve Nice gibi metropollerin dışına gecekondu inşaat edilmiştir. Gecekonduarda insanlar, hijyenik ve güvenlik açısından, hangi şartlarda yaşamakta oldukları kimseyi ilgilendir-

mezken gerçeklerle yüzleşmek 1970'lerde olmuştur. Cezayir savaşı esnasında SONACOTRA yuvaları inşa edilmiştir. Bu yuvalar hijyenik açıdan çok, güvenlik kaygısıyla inşa edilmiştir. Weil'e göre (1991) göçmenlerin güvenliğini sağlamak amaçlı değil, sadece Cezayirli işçi göçmenlerin halkın arasına karışmaması için izole edilmelerini amaçlayan bir projedir. Trente Glorieuses" (Muzaffer Otuzlar)" döneminde göç ile ilgili yasal düzenlemelerin olduğu, ancak uygulamada çok seçici olduğu görülmektedir. Ancak bütün düzenlemeler ve uygulamalar göçmenleri damgalayarak, aşağılayarak ve dışlayarak "görünmez" olmaları yönündedir. Sayad'a göre (1994) izole etme ve etnikleştirme kolonilerde uygulanmaktaydı. Göçmen sadece işinden dolayı dikkate alınmaktadır. Sayad'ın (1974) ifadesiyle "göçmen geçici bir iş gücüdür. Bu doğrultuda göçmen işçi her ne kadar ülkede doğsa da, hayatı boyunca Fransa'da çalışsa da, veya ülkede ölse de o bir işçidir ve Fransa topraklarında geçici bulunmaktadır, yani her an gidebilir". Bir diğer perspektiften bakacak olunursa ilk geldikleri dönem itibariyle sosyo-ekonomik bağlamda dezavantajlı konumda hayatlarına başlayan, çoğu zaman oldukça zor şartlarda çalışmak ve yaşamak zorunda olan göçmenler daha çok sağlık tehditleriyle karşılaşmaktadır (Esen & Yazıcı, 2012: 58-60).

- **Eğitim:** Durand'a (1991) göre ayrımcılıkların en yoğun hissedildiği ve yaşandığı yerlerden biri de okullardır. Okul göçmeni ötekileştirmekte, etnikleştirmekte ve ayrımcılığa mahkum etmektedir. Toplumda sıkça rastlanan stereotipler ve önyargılar okullarda daha başka şekillerde ortaya çıkmaktadır: sosyal temsiller incelendiğinde öğretmenlerin farklı etnik kökenlere ait öğrenciler arasında hiyerarşiye başvurduğu görülmektedir. Zimmermann (1978) özellikle Mağripli öğrenciler hakkında olumsuz yargılar ortaya konulduğunu ifade etmektedir. "Okullarda ayrımcılık nasıl oluyor?" sorusuna en çok rastlanan yöntemin yönlendirme olduğu söylenebilir. Yönlendirme

eğitim süreleri boyunca öğrencileri okul ve bölüm seçiminde yanlış yönlendirme hatta öğretmenlerin istekleri doğrultusunda zorla seçim yaptırmaya kadar gitmektedir (Santelli &.all., 2006). Göçmen çocukları ile yerli Fransız çocuklarının eğitim farkı göçmen çocuklarının eğitim sürelerinin daha kısa olması ve mesleki eğitime zorunlu yönlendirilmeleri olarak yansımaktadır (Valet & Caille, 1996).

- **İstihdam:** İstihdam alanında ayrımcılık üniversite veya yüksek okulda karşılanan ayrımcılıklarla bağlantılıdır. Üniversite ve yüksek okuldaki başarı bir önceki eğitim süreciyle yakından ilgilidir. Üniversite hayatı bir önceki eşitsizlikleri ya olduğu gibi üretmeye devam ediyor ya da daha görünür kılıyor. Kişinin Müslüman ismi taşıması eğitim sürecinde ayrımcılık kaynağı olabiliyor. Nord-Pas-de-Calais'de yapılan bir araştırmada Müslüman isminin üniversitede eğitimi etkilediği ortaya konulmuştur. Arap veya Müslüman ismi taşıyan göçmen gençlerin eğitimlerini tamamlama oranları yerli Fransız gençlere göre daha düşük olmaktadır (%42,6'ya karşı %64,7). Bölüm seçimi ve sınıfta kalmalar da göçmenlerin karşılaştıkları diğer sorunlar arasında yerini almaktadır (Decharne & Liedts, 2007). AGİT'e göre uzun zamandır Fransa'ya çok eskiden yerleşen göçmenlere nazaran yeni gelen göçmenlerin çalışma oranı çok düşük; Genç göçmenlerin %43'ünün diploması yok; göçmenlerinin %43'nün işsiz (Les Républicains, 2015: 4).

Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Fransa'da da ırkçılık ve ayrımcılık kurbanları arasında ilk sırada Müslüman kadın yer almaktadır. Başörtüsü ve peçe gibi kılık kıyafetinden dolayı Müslüman kadının görünürlüğünün laiklik prensibine aykırı olduğu gerekçesiyle başta eğitim olmak üzere istihdam alanında da ayrımcılığa maruz kalmaktadır. 2004 yılında yasalaşan başörtüsü yasağı ile birlikte bütün ilk ve orta öğrenim kurumlarında başörtüsünün okullara girmesi yasaklanmıştır. Bu yasakla birlikte Fransa'da başörtüsü "sorun" olarak

görülmeye başlanmış ve eğitim ile başlayan ayrımcılıklar diğer alanlara da hızlıca yayılmıştır.

16 Şubat 2005 tarihinde *Avrupa Konseyinden* Fransa'ya azınlık ve türban eleştirisi gelmiştir. Avrupa Konseyi Fransa'dan "Ulusal Azınlıkların Koruması Sözleşmesini" imzalamasını isteyen bir rapor hazırlamıştır. Ancak Fransa, "azınlık kavramı Fransız hukukuna yabancıdır" diyerek sözleşmeyi imzalamayacağı sinyalini vermiştir (Benli, 2011: 100). 2008 yılına gelindiğinde ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), iki Türk göçmen kızının Fransa aleyhine açtığı başörtüsü davasını reddetmiştir. Fransa daha da ileri giderek başörtülülere vatandaşlık verilmemesini dahi gündeme getirmiştir. Fransa İçişleri Bakanı Brice Hortefeux burkanın kamu hizmetlerinde yasaklanması gerektiğini söylerken, başörtülü bir kadının ve eşinin vatandaşlık talebini de bu nedenle reddedeceklerini ifade etmiştir. Başörtüsü takmamayı ulusal topluluğa entegrasyonun bir kriteri yapacağını da sözlerine ekleyen Bakan Hortefeux, "Başörtüsü taşıyan bir kişiye ve kocasına oturma kartına erişimi sistematik olarak reddetmekten daha normal bir şey olamaz" iddiasında bulunmuştur (Benli, 2011: 185).

Başörtülü annelerin okul gezilerinde çocuklarına eşlik etmeleri ve çocuklarını okuldan almaya geldiklerinde okulun önünde başörtülü bulunmaları da yasaklanmıştır. Ayrıca bir FIFA organizasyonu olan *Uluslararası Futbol Birliği Kurulu* futbolda başörtü ve türban kullanımına resmen izin vermiş olmasına rağmen 1 Mart'ta "oyuncuların donatımı" hakkındaki 4 nolu yasa resmen değiştirilmiş ve gün içinde Fransız Futbol federasyonu (FFF) sahalarda "tüm dinî ve mezhepsel işaretlerin (yani başörtünün de) yasağı'nı koruyacağını ilan etmiştir: "Başörtüsü bir yandan uluslararası yarışlarda Fransız milli takımların katılımları, diğer taraftan ulusal yarışların organizasyonu ile ilgili olarak yasaklanacaktır" (ORİW, 2014).

Fransa'nın başörtüsü yasağı *peçe* (burqa) yasağını da tetiklemiştir. Peçe yasağının yasalaşmasına giden yolda peçe giyen kadınlar ötekileştirilmişlerdir. Fransa'da burka yasağını görüşmek üzere kurulan komisyon, ülkenin Müslüman vatandaşlarına bakış açısını da ortaya ko-

yan konuşmalara sahne olmuştur. Komisyon başkanı ve Lyon'daki bir banliyönün eski belediye başkanı Andre Gerin peçenin "ortaçağ adeti" olduğunu savundu, örtünün dışarıdan gelen "gurular" tarafından yönetilen "İslamlaşma" sürecinde "buzdağının görünen kısmı" olarak nitelendi (Benli, 2011: 176-177). Irkçı ve islamofobik eylemlerden peçe da nasibini aldı. Elbise mağazasında dolaşırken peçeli bir bayana laf atan Fransız avukat "Fransa'da bir elbise mağazasında gezen peçeli bir bayan görmek istemediğini söyleyerek hükümetin peçe yasağı kararını en kısa zamanda uygulamaya koymasını temenni ettiğini ifade etti" (Benli, 2011: 207). İçişleri Bakanı Hortefeux daha önce yaptığı açıklamalarda Fransa genelinde bin 900 kadının burka giydiğini, bunun da her 100 bin kişi için 3 vaka anlamına geldiğini söylemişti. Korsika hariç tüm bölgelerde burkalıların olduğuna işaret eden Bakan, İslami örtülü kadınların yüzde 50'sinin Paris ve çevresinde olduğunu da belirtmişti (Benli, 2011: 185).

Sonuç ve Değerlendirme

İlk insandan bu yana insan toplum olarak, birey olarak bir ülkeden bir ülkeye, bir bölgeden bir bölgeye, bir kıtadan bir kıtaya bazen geçici bazen de kalıcı yerleşmek için geçmiştir. Göçün sebepleri çok farklı olmuştur. Günümüzde de benzer nedenler dikkat çekmektedir: doğal afetler, iklim değişikliği, salgınlar, savaşlar, dini ve siyasi sürgünler, iş... Göçün en can alan noktası hem göç eden hem de göç alan kültürler arasında bir etkileşimin olmasıdır. Bu durum yeni kültürler ve yeni medeniyetler doğmasına sebebiyet vermiştir.

Göç denilince akla ilk gelen entegrasyondur. Bugün İngiltere, Almanya ve Fransa gibi bir çok Avrupa ülkesinde entegrasyon modelleri başarısız olmuştur. Avrupa sosyal haklarda eşitliğin ve aile birleşiminin teminat altına almış gibi görünse de realitenin böyle olmadığını son zamanlarda özellikle Avrupa'da mültecilerin karşı karşıya kaldıkları olumsuz tutumlardan anlaşılabilir. Bu durum her ne kadar her ülkenin kendi politikalarına bağlı olsa da Maastricht Antlaşması göç ve entegrasyon politikalarında her ülkenin kabul ettiği ortak bir zemin

oluşturmayı amaçlamıştır. Ancak Avrupa'ya göç artık kontrollü yapılmaktadır. Avrupa ülkeleri göç ve entegrasyon politikaları ülkelerin çıkarları gözetilerek gerçekleştirildiği argümanı üzerine kurulmuştur.

Göç sadece fiziki bir mekan değişikliği olmayıp aynı zamanda kendi kültürü dışında yeni bir kültürle tanışmayı da ifade etmektedir. Bu çerçevede hem ülkeye gelen hem de ülkesine kabul eden için entegrasyon hayati önem kazanmaktadır. Entegrasyon kendi kültürünü koruyarak göç edilen toplumun kültürüne sağlıklı bir şekilde “uyum” sağlamaktır. Başarılı bir entegrasyon başarılı bir sosyal bütünleşme anlamına gelmektedir. Ancak göç eden toplumlar dini ve kültürel pratiklerinden dolayı ötekileştirilmişlerdir. Göç eden kişi kimliğini koruma ve göç ettiği topluma uyum sağlama arasında sıkışıp kalmıştır. Almanya, İtalya ve Estonya gibi Avrupa ülkeleri kendi kimliğini koruyarak bulunduğu topluma entegrasyonun mümkün olabileceği yönde politikalar üretirken Fransa gibi bazı ülkeler de uyum sağlamak için kendi kimliklerini ev sahibi toplumun kültürü içerisinde eritme zorunluluğunu dile getiren politikalar hayata geçirmişlerdir.

Göç tarihi eskilere dayanan Fransa göç kabul eden ülkelerinden başında gelmektedir. Göç ve entegrasyon politikaları söz konusu olduğunda tercihini asimilasyon modelinden yana kullanan Fransa Giddens'in de işaret ettiği gibi entegrasyon adı altında “eritme potası” uygulamasını seçmiştir. Fransa'nın göç ve entegrasyon politikaları diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında bir çok noktada ayrıştığını söylemek mümkün olsa da ulus-devlet ve kültür birliği çerçevesinde vatandaşlık ideolojisi ön plana çıkmaktadır. Fransa uzun yıllar entegrasyon politikası olarak uygulamaya koyduğu göçmenleri asimile etme politikasını gururla savunmaktadır. Göçmeni ötekileştiren ve yabancı yapan politikalar toplumsal uyum veya toplumsal kabulü de tartışma konusu yapmıştır. Fransız ulusçuluğu kendini tanımlamak için bir “yabancıya” ve özellikle “Müslüman yabancıya” ihtiyacı vardır. Fransa'nın resmi politikası haline gelen asimilasyon Fransız toplumunun etnik ve ırksal yapılandırmasını etkilemektedir. Böylelikle Fransa'nın

entegrasyon anlayışı bir nevi devlet eliyle zorla yaptırılan yeniden sosyalleşme (re-socialisation) üzerine kurulmuştur.

Göçmenlerin uyumu konusunu tartışan Fransa “asimileye izin veren Avrupalılar” ile “asimilasyona direnen Avrupalı olmayanlar” arasında ayırım yapmaktadır. Öyleki yasal ikamet statüsüne geçmeyi şarta bağlamıştır Fransız devletinin uygulamaya koyduğu asimilasyon politikaları göçmenleri damgalamakta, ırksallaştırmakta ve hakları elinden alınan çocuk durumuna düşürmektedir. Devlet eliyle yapılan ırkçılık ve ayrımcılıkların Fransız toplumunu bölerek nefret söylemine dayalı suçların artmasına sebep olduğu görülmektedir. Kısacası Fransa örneğinde olduğu gibi farklılıkların bir suç teşkil ettiği bir atmosferde toplumsal kabul çok zayıf kalmaktadır.

Kaynakça

- Alacahan, O & Duman, B (2010). “Sosyal Kaynaşma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1):103-128.
- Berthaut, J (2013). *La banlieue du « 20 heures »*. *Ethnographie d'un lieu commun journalistique*, Marseille, Éd. Agone, coll. L'Ordre des choses.
- Benli, F (2011). *Türkiyede ve Dünyada Başörtüsü Yasağı Kronolojisi*, MAZ-LUMDER, <http://www.mazlumder.org/fotograf/yayinresimleri/dokuman/turkiyede-dunyada-basortusu-yasagi-kronolojisi.pdf>, Son Erişim Tarihi 12.03.2017.
- Baubérot, J (2012). *La laïcité falsifiée*, La Découverte.
- Bollen, K. A & Hoyle, R. H (1990). “Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination”, *Social Forces*, The University of North Carolina Press, 479-504.
- Burban, C (2009). “Ministère de l'immigration: rupture ou continuité ?”, *Plein droit*, 83 (4):30-35.
- Cesari, J (1998). “Cette étrange étrangeté”: les représentations françaises de l'Islam”, *Confluences méditerranée*, 24: 43-59.

- Chan, J & To, H & Chan, E (2006). "Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research", *Social Indicators Research*, 75:273-302.
- Chiesi, A (2002). "Social Cohesion and Related Concepts, in *Advances in Sociological Knowledge*" N. Genov (Der.), Paris: International Social Science Council, 235-253.
- Collectif des Luttings (2004). *L'Histoire de l'immigration en France, la contribution des immigrés au développement économique et aux guerres françaises de 1850 à aujourd'hui*, http://www.preavis.org/formation-mr/Luttings/brochure_immigration_1-0.a5.pdf, Son Erişim Tarihi 03.03.2017.
- COM (2007). *Communication from the Commission: The Global Approach to Migration One Year On-Towards A Comprehensive European Migration Policy*, Brussels, European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0735:FIN:EN:PDF>, Son Erişim Tarihi 14.02.2017.
- Conseil d'Etat (2004). *Rapport public Un siècle de laïcité*, <http://www.conseil-etat.fr/content/download/367/1129/version/1/file/rapportpublic2004.pdf>, Son Erişim Tarihi 18.02.2017.
- Cowlishaw, G (2000). *Blackfellas, Whitefellas, and the Hidden Injuries of Race*, Better Worlds Race.
- Decharne, M & Liedts, E (2007). *Porter un prénom arabe ou musulman est-il discriminant dans l'enseignement supérieur ?*, Lille, ORES.
- Dhume, F & Hamdani, K (2013). *Vers une politique française de l'égalité, Rapport du groupe de travail "Mobilité sociales" dans la cadre de la Refondation de la politique d'intégration*, Rapport au ministre de l'Emploi, du travail, de la formation professionnelle et du dialogue social, et à la ministre déléguée à la réussite éducative, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/134000758.pdf>, Son Erişim Tarihi 07.03.2017.
- Durand, J (1991). "Les élèves d'origine asiatique, maghrébine et tsigane vus par le maître", *Intercultures*, 14 : 37-47.
- Escarfé-Dublet, A. "Le Probleme de l'immigration", *La Vie des Idées*, http://www.laviedesidees.fr/IMG/pdf/20081001_agone.pdf, Son Erişim Tarihi 25.03.2017.

- Esen, E & Yazıcı, Z (2012). *Temel AB, Çokkültürlülük ve Kültürlerarası İletişimin Sağlıklı Hizmetlerinin Sunumuna Etkileri, Onlar Bizim Hemşehrimiz Uluslararası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Eurostat (2007a). *Eurostat Regional Yearbook 2007*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-AF-07-001/EN/KS-AF-07-001-EN.PDF, Son Erişim Tarihi 12.02.2017.
- Eurostat (2007b). *Asylum Applications in the European Union*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-07-110/EN/KS-SF-07-110-EN.PDF, Son Erişim Tarihi 11.03.2017.
- Favell, A (2010). "İmmigration, migration et libre circulation dans la construction de l'Europe", *Les Effets de l'eupéanisation des politiques d'immigration* (Virginie Guiraudon éd.), L'Harmattan, 33-64.
- Fransa İçişleri Bakanı Yabancılar Genel Müdürlüğü (2016). *Fransâda Yaşamaya Gelmek*, <http://www.immigration.interieur.gouv.fr>, Son Erişim Tarihi 22.02.2017.
- Fredrickson, G. M (2007). *Racism: A Short History*, New Jersey: Princeton University Press.
- Garson, J & Loizillon, A (2003). *L'Europe et les migrations de 1950 à nos jours: mutations et enjeux*, OECD, The Economic and Social Aspects of Migration, Brussels.
- Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü, (2009). Çev. Bülent Çiçekli, Cenevre.
- Göç Yönetimi Uyum Çalıştayı, TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman36.pdf, Son Erişim Tarihi 01.03.2017.
- İNSEE (2012). *Immigrés et descendants d'immigrés en France*.Insee.
- İOM (International Organization for Migration) (2005). *World Migration 2005: Costs and Benefits of International Migration*, Geneva: IOM.
- Jackson, R (2005). *Projecting Immigration: Issues and Perspectives*, <http://www.ssab.gov/immigration-forum/documents/JACKSON.pdf>, Son Erişim Tarihi 13.02.2017.

- Jenson J (1998). "Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research", *Canadian Policy Research Networks*, CPRN Study, n° F/03.
- Kağıtçıbaşı, Ç (2015). "Avrupa'da Göçmenlerin Uyum Sorunları ve Radikalleşme", <http://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2015/01/BT-1453-14.pdf>, Son Erişim Tarihi 03.03.2017.
- Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi* (2012). ORSAM Rapor 123, Ankara.
- Lacroix, T (2012). "La Politique migratoire de la France: l'usage politique de l'altérité au service de la Nation", Lacroix T., Schaeffer F., Gavand K. et Belaïch S. (eds), *Quand l'altérité se fait en-jeux*, L'Harmattan, coll. *Dossiers Sciences Humaines et Sociales*, Paris, 23-56.
- Laude, A (2011). *Droite populiste et radicale: un état des lieux sur un phénomène singulier en Union Européenne*, Master sous la direction de Mahfoud Galloul, Institut d'Etudes Politiques de Lyon.
- Lequin, Y (2006). *Histoire des étrangers et de l'immigration en France*, Editions Larousse.
- Les Républicains (2015). *Quelle Politique d'Immigration, Document d'Orientation*, Les Éditions Les Républicains.
- Liauzu, C (1992). *Race et civilisation*, Paris, Syros, coll. "Alternatives".
- Ligue de l'enseignement (2012). "La laïcité pour faire société", <http://www.laligue.org/la-laicite-pour-faire-societe/>, Son Erişim Tarihi 19.02.2017.
- Lochak, D. (2006). "L'intégration comme injonction. Enjeux idéologiques et politiques liées à l'immigration", *Cultures&Conflits*, 64: 131-147.
- Lochak, D (2007). *Face aux migrants: État de droit ou état de siège ?*, GISTI.
- Lockwood, D (1999). *Civic Integration and Social Cohesion in Capitalism and Social Cohesion: Essay on Exclusion and Integration*, I. Gough ve G. Olofsson (Der.). New York, Palgrave Macmillan.
- Lorcerie, F (dir.) (2005). *La politisation du voile en France, en Europe et dans le monde arabe*, Paris, L'Harmattan.
- Neveu, E (1999). "L'approche constructiviste des "problèmes publics", *Études de Communication*, 22.
- Noiriel, G. (1988). *Le creuset français*, Paris. Seuil
- OCDE (2013). *International Migration Outlook*: OECD Publishing.

- Office Français de l'Immigration et de l'Intégration, http://www.ofii.fr/qui_sommes-nous_46/index.html?sub_menu=1, Son Erişim Tarihi 15.02.2017.
- Omi, M & Winant, H (1986). *Racial Formation in the United States: From the 1960s to the 1990s* New York: Routledge.2d Edition.
- ORİW (2014). *Fransızca Konuşulan Avrupa Ülkelerinde İslamofobi ve Irkçılık Üzerine Hazırlanan Rapor*, http://www.oriw.org/wp-content/uploads/2015/04/Raporu_oriw_mart_2014_tr.pdf, Son Erişim Tarihi 29.02.2017.
- Özdemir, N (2015). *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*, Derin Yayınevi.
- Rattansi, A & Westwood, S (1997). *Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik*, (Çev. Sevda Akyüz), İstanbul: Sarmal Yayıncılık.
- Roediger, D. R. (dir.) (1991). *The Wages of Whiteness. Race and the Making of the American Working Class*. San Francisco: Verso.
- Rowert, S (2010). *Assimilation, Integration oder ein Nebeneinanderher der Kulturen*, GRIN Verlag, München.
- Safi, M (2014). “Une refondation manquée: Les politiques d’immigration et d’intégration en France”, *La Vie Des Idées*, http://www.laviedesidees.fr/IMG/pdf/20140328_safi.pdf, Son Erişim Tarihi 05.03.2017.
- Samur, H (2008). “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, <http://www.insanbilimleri.com>, Son Erişim Tarihi 25.03.2017.
- Santelli, E & Boukacem D & Invernizzi, A & Gardon, E (2006). *Les cadres d’origine étrangère face aux discriminations. Du constat statistique au vécu biographique*, Lyon, Institut des sciences de l’homme.
- Sayad, A (1979). “Qu’est-ce qu’un immigré ?”, *Peuples méditerranéens*, 7.
- Sayad, A (1994). “Aux origines de l’émigration kabyle”, *Hommes et Migrations*, 1179: 6-11.
- Sayad, A (1999). “Immigration et “pensée d’Etat”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, 129: 5-14.
- Sumbas, A (2009). “Batı Avrupa’da Yükselen Yeni-Irkçılık Üzerine Bir Deneme”, *Alternatif Politika*, 1(2): 260-281.

- Şeker, B (2015). “Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”, *Göç ve Uyum* (eds B.Dilara Şeker & İbrahim Sirkeci & Murat Yücesahin), Transnational Press London.
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Fransa Raporu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/fransa_raporu.pdf, Son Erişim Tarihi 19.03.2017.
- Tınaz, N & Çelik Dirsehan, M (2016). “Fransa’da Güncel Gelişmeler ve Hak İhlalleri Analiz Çalışması”, *Fransa’daki Müslüman ve Türk Topuluklarının Hak ve Özgürlüklerinin Analizi*, Nuri Tınaz, & Meltem Çelik Dirsehan & Ahmet Uysal eds., Marmara Üniversitesi Yayınevi.
- Valls, M (2014). *Politique d’immigration: bilan et perspectives*, Ministre de l’intérieur.
- Vallet, L & Caille, J (1996). “Les élèves étrangers ou issus de l’immigration dans l’école et le collège français. Une étude d’ensemble”, *Les dossiers d’Education et formations*, 76.
- Whelan, C. T & Maître, B (2006). “Economic Vulnerability, Multidimensional Deprivation and Social Cohesion in an Enlarged European Community”, *International Journal of Comparative Sociology*, 46 :215-239
- Wihtol De Wenden, C (2010). Accueil, l’état de la France, *Projet*, 1(7):49-55.
- Woolley, F (1998). “Social Cohesion and Voluntary Activity: Making Connections”, *Center for the Study of Living Standards (CSLS) Conference: The State of Living Standards and the Quality of Life*, Ekim 30–31.
- Yavuz, S (2013). “Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 610-623.
- Yaylar, Y (2015). “Avrupa Birliğinin Afrikalı Göçmen Sorununa Yaklaşımı”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2(1):16-30.
- Zimmermann, D (1978). “Un langage non-verbal: les processus d’attraction-répulsion des enseignants à l’égard des élèves en fonction de l’origine familiale de ces derniers”, *Revue française de pédagogie*, 44(1), 46-70.

